

Interiören av 1890-talets kyrka, på en bild från 1901. Lägg märke till den svulstiga och pompösa barockdekoren, signerat slottsarkitekten Agi Lindegren, samt överflödet av målningar. De äldre bilderna från Norrköpingsrummet vid Stadsbiblioteket.

Efter renoveringen på 1940-talet återfick S:t Olai 1700-talskyrkans rena och enkla interiör. Bilden från 1961. I predikstolen biskop Ragnar Askmark.

S:t Olai kyrka i all sin prakt. Västfasaden i barock är signerad arkitekten Carl Johan Cronstedt.

Arkivbild PENTTI MIKKOLA

En rest från 1660-talets kyrka. Vid en renovering för fyra år sedan upptäcktes rester från den medeltida kyrkan. Och ovan detta lager återfanns delar av golvet från 1660-talet.

En stadskyrka med anor

För ett par omgångar sedan behandlades Hörnsalens historia, från tidig medeltid och fram till 1900-talet.

Vilket ger en anledning till att även titta närmare på S:t Olai, den kyrka som är helgad till stadens skyddshelgon, S:t Olof. Den tidiga kyrkans historia är höljid i dunkel.

Det ska ha existerat en påvlig bulla från 1100-talet, vilken fungerade som ett skyddsbrev för Askaby kloster.

Brevet från påven i Rom ska ha slagit fast att S:t Olofs kyrka lydde under Askaby och att klostret hade rätt till fiske i Norrköping.

Norrköpingsforskaren Arthur Nordén såg ursprunget till S:t Olofs kyrka i ett hedniskt blotgille. När kristendomen gjorde sitt intåg, förvandlades blotgillet till ett gille, helgat åt vikingahelgonet Olav den helige, eller S:t Olof.

Enligt Nordén förvandlades blothuset till en kyrka, vilken skänktes till just Askaby kloster. Men det finns inga uppgifter om hur den medeltida kyrkan såg ut.

Vissa källor nämner att det var en träkyrka, men vid restaureringar av den nuvarande kyrkan, den senaste för fyra år sedan, upptäcktes rester av det medeltida golvet och valvribtegel från 1400-talet.

Enligt Norrköpingshistorikern Björn Helmfrid kom gilleskyrkan att få en central roll i Norrköping på 1500-talet, då stadens utrikes-handel ökade.

Men det här var samtidigt med reformationen och från statsmakten utgick det påbud att S:t Olai skulle rivras.

Det blev dock endast prästgården som revs, men staten lade beslag på kyrkans jordar. När sedan danska trupper invaderade Norrköping på 1560-talet brändes stadskyrkan.

En bit in på nästa sekel bestämdes om ett nytt kyrkobygge.

Norrköping var nu huvudsäte i furstendömet Östergötland och uppdraget gick till arkitekten Hans Fleming. Enligt Björn Helmfrid kom Skällviks kyrka i Stegeborg, också den ritad av Hans Fleming, att fungera som förebild för 1600-talets stadskyrka.

Pengar samlades in bland Norrköpingsborna och år 1614 påbörjades arbetet.

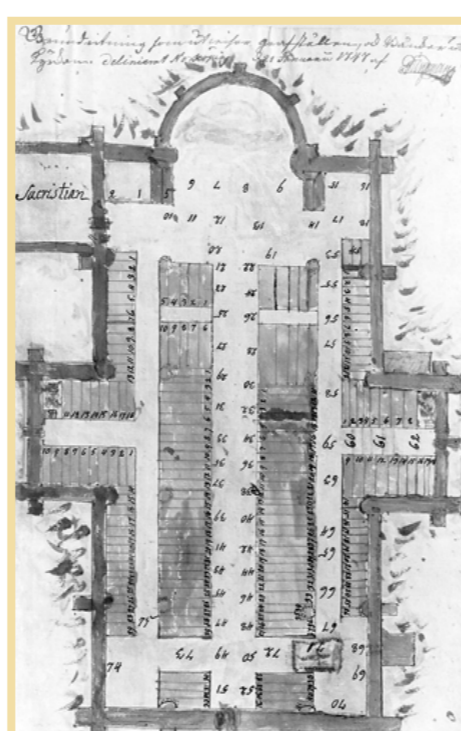
Men denna, en treskeppig kyrka med tvärskepp och halvcirkelformat kor, blev med tiden för trång. Den skadades också svårt vid den stora stadsbranden 1655.

Ungefär samtidigt hade den gamla klockstapeln i trä ersatts av ett torn i sten. Tornet gick dock samma öde till mötes som kyrkan.

På grunden av den tidigare byggnaden uppfördes därefter den tredje kyrkan, bland annat med resterna från klocktornet.

Lagom till invigningen påskan 1661 befann sig drottning Kristina i Norrköping. Men eftersom hon hade konverterat till katolicism kunde hon inte närvara.

Under ryssarnas skövling av Norrköping 1719 skadades kyrkans murar, tak och all fast inredning. Men kyrksilvret och textilierna

En karta som visar gravarna inne i 1660-talets kyrka. Foto: WILHELM WIBERG

räddades genom en hjältebragd av en kvinna.

Hennes namn var Christina Spalding, änka till förre politieborgmästaren Carl Johansson.

Enligt Hans Olof Sundelius bok Norrköpings Minne utförde Christina Spalding sin heroiska insats en knapp timme innan de ryska galärerna anlände. Hon ska då ha ilat till kyrkan för att rädda vad som räddas kunde.

Det blev det dyrbara mässkläderna och det förnämliga kyrksilvret.

Sanningen är nog snarare den att dyrbarheterna fördes i säkerhet mycket tidigare. Att ryssen var i antågande var känt flera veckor i förväg.

Efter ryssens avfärd stod kyrkan i det närmaste fallfärdig.

I mitten på 1700-talet fick arkitekten Carl Johan Cronstedt uppdraget att rita en ny kyrka på den gamla grunden. Det var då som S:t Olai fick sin västliga barockfasad.

Men det saknades pengar och bygget drog ut på tiden. Först 1767 kunde invigningen förrättas genom biskopen Petrus Filenius.

Men det skulle dröja omkring hundra år innan en ny orgel kom på plats, likaså altartavlan av Pehr Hörberg.

I samband med Gustaf IV Adolfs kröning år 1800 ändrades delar av inredningen, bland annat genom att läktarsektionerna utvidgades.

1800-talet kom att karaktäriseras av renoveringar.

Den mest genomgripande utfördes av slottsarkitekten Agi Lindegren på 1890-talet. Det enkla kyrkorummet förvandlades då till ett svulstigt dito i imiterad barockstil, med ett överdåd av målningar och stuckatur.

Minnesgudstjänst över Dag Hammarskjöld, hösten 1961. I predikstolen prosten David Lindegård.

Gamla S:t Olai på en bild från 1764. Fyra år senare kunde arkitekten Cronstedts nya kyrkobygge invigas.

Drygt 50 år senare var det dags igen. Men då tillbaka till ruta ett.

Under en omfattande renovering 1945-49 återfick S:t Olai den ursprungliga karaktären av en enkel och ren 1700-tals kyrka, fri från överflödigt utsmyckning.

Källor: Norrköpings medeltid, bevarade medeltidsbrev, sammanställda och tolkade av Arthur Nordén. Norrköpings Minne, av

Hans Olof Sundelius. S:t Olai kyrka i Norrköping, av Kurt von Schmalensee och Åke Nisbeth.

LASSE SÖDERGREN
lasse.sodergren@nt.se
011-200 151

